

Blanka Hemelíková

Satirické zrcadlo proměn v systému literárních časopisů.

O Poláčkově povídce Potíže se spisováním.

Důležitým východiskem tvorby Karla Poláčka byla jeho jedinečná schopnost parodizační. Umělecký princip parodie Karel Poláček charakteristicky uplatnil a rozvinul ve dvou typech: v parodii jazykové a literární. Obě linie se zpočátku prolínaly, později převládla parodie jazyková a parodie literární ustoupila do pozadí. Pro literární historii má větší hodnotu parodie literární, protože je bezprostředním ohlasem dobové literatury a tím dosvědčuje dobovou literární recepci.

Karel Poláček napsal celkem šest literárních parodií, všechny v letech 1921 - 1929: Potíže se spisováním, Zahrada vonných úsměvů, Povídka neobyčejně mravná, Štědrovečerní příběh, Hedvika a Ludvík, Venkovská povídka. Tyto parodie tvoří menší úsek jeho tvorby, ale úsek důležitý, protože odhaluje realizaci jeho uměleckého programu v díle zase v jiné podobě, v přímém útoku na odmítané jevy. Na počátku se Poláček soustředil na parodii brakové četby a na parodii jednotlivých autorů a literárních směrů, později v druhém období přešel i k parodii literárních žánrů. Vedle jednoho románu Hedvika a

79

Ludvík užil povídkového tvaru, který mu byl v této době žánrově nejbližší. Ačkoli se zařadil do dlouhé linie parodistů, psal nenový žánr s osobitým vtipem a charakteristickým humorem - a cvšem s odvahou a drzostí mládí.

Budu se zabývat první z šesti parodií, povídkou Potíže se spisováním, protože tato povídka oproti ostatním ironicky pol^emizuje také se skupinou literárních časopisů, patřících vznikem a významem do druhé poloviny 19.století. V satirickém odrazu ukazuje proměny v systému časopisů ve 20.letech a dokumentuje ústup bývalých programov^e vedoucích literárních mluvčích.

Povídka vyšla časopisecky na pokračování už roku 1921 v Lidových novinách, později knižně roku 1922 v Povídkách pana Kočkodana. Vypráví o snaze mladého spisovatele F.X.Božce, aby byl publikován jeho román Neústupní ve známém časopise Slovanský bazar. Do této povídky uložil Poláček také humoristickou metaparodii. Její základ, parodie kýčovitě ženské literatury, je zde prostředkem satiry - útoku na literární časopisy, které se pyšnily dlouhou tradicí vy^{ch}ázení, spolupracovaly se s tálým okruhem autorů ze starší generace a neodchylovaly se od vytyčeného pojetí literární tvorby. Mezi časopisy tohoto druhu patřila např. Osvěta, také Zvon a Lumír. Problematika byla reflektována i v jiných

80

časopisech. O Zvonu psal Ženský obzor roku 1925: "Ale Procházk^a ví, že dobrý literární list nesmí být mluvčím uzavřeného železného kruhu ..." "Jen bolševictví uzavírá se Zvon v každém směru ...". O Lumíru psal Ženský obzor roku 1924: "dnešní redakce je si vědoma, k čemu ji zavazuje půlstoletá lumírovská tradice, třebaže okruh spolupracovníků se zdá spjat železným kruhem ..." "Ostatně i starý Lumír měl tento železný kruh ...". O Osvětě psal Světozor roku 1920: "Svých zásad, již kolikráte zdů-
razněno, bude se Osvěta přidržovat i dále spolupracovníctvím osvědčeného kruhu spisovatelského." Pro titul smyšleného časopisu Slovanský bazar si Poláček půjčil a obměnil skutečný název "módního ilustrovaného časopisu" Bazar, stříhové přílohy Světozoru, a karikované rubriky složil z různých listů.

Satirická expozice o Slovanském bazaru užívá jednak humoristické reminiscence, jednak přímé autentické citace. Motiv mechem obrostlých zasloužilých literátů naráží na věk redaktorů z generace 90.let - v roce 1921 bylo ve Zvonu A.Jiráskovi 70 let a A.Staškovi 78 let, ve Světozoru A.E.Mužíkovi 62 let, v Lumíru V.Dykovi trochu méně - 44 let. Pojmenování "železný kruh" dokumentárně opakuje běžně užívanou charakteristiku už výše zmíněnou, jež reflektovala určitý obecný způsob pojímání problému. Vedlejší humoristickým prvkem je reminiscence zkratk

křestního jména F.X.Bož^cse, která má humorně připomenout známou osobnost F.X.Šal^dky a také shodu okolností stejných křestních jmen i u spisovatele Svobody. Komika jmen se odtud stane charakteristickým humoristickým prostředkem Karla Poláčka. Po expoziční následuje vlastní metaparodie, týkající se parodické stránky napodobení: parodicky míněný návod k sestavení jednoho typu prózy, kýčovitého a sentimentálního ženského románu. Látku a motivy si Poláček vybral z bohaté současné a předválečné zásoby ženské literatury a ženských časopisů.

Parodický postup je odhalován prostřednictvím postavy Adolfa Šedivého, znalce programu Slovanského bazaru, který pomáhá F.X.Božcovi upravit jeho vesnický román tak, aby tomuto programu o^dpovídal. Skutečná a obecněji rozšířená redaktorská praxe /známá už z polemik moderny 90.let/ je dobře odrážena v karikaturní nadsázce. Adolf analyzuje obsah Božcova románu, vybírá název a jednotlivé motivy typické pro charakteristiku postav, popis prostředí, děj a konfrontuje nekonvenční a konvenční prvky. Humo^rvný účinek plyne většinou z kontrastu, kdy motivy jsou přepracovány v opak, a z mechaničnosti úprav. Dobové svědectví z jiného pramene jednak opět poslouží k zobecnění satirické p^roblematiky a jednak připomene širší kulturně společenské souvislosti. E.Krásnohorská psala v Osvětě roku 1920 o Václavu

Vlčkovi: "Jest pochopitelno, že V.Vlček si přál, aby celkový ráz Osvěty nebyval zbytečně rušen odporujícími jemu projevy. Skutečně svým spolupracovníkům, hlavně mladším a nejmladším, rád dával pokyny, výstrahy a návrhy k opravám, svědomitě se snaže vštípit jim přesvědčení, které považoval za lepší ..."

~~"Nejsem si jista, není-li každý redaktor vůbec oprávněn tak činit, ba nebývá-li při svědomitém vedení listu k tomu i nucen."~~

Nový románový obsah díla F.X.Božce, komicky přepracovaný a přetvořený do konvenční podoby, ironizuje základní východisko zesměšňovaného písemnictví pro ženy a to nepravdivost ve vztahu literatury k životu: "Ale to už, prosím, odpusťte," přerušil ho pan Adolf vstávaje, "nesmíme, drahý příteli, ⁿbráti tak tragicky, je-li to pro Slovanský bazar. Mějte ohled na čtenářky, jsou to vesměs ^mdámy z lepších kruhů." Takto vybudovaný románový obsah je přisuzován a podsouván satirizované skupině časopisů, ačkoli zde tento druh prózy nevycházel. Satirická groteskní metoda spojuje ženskou prózu a starší literární revue jako dva představitele konzervativnosti a tradičnosti. Humorná pointa povídky užívá motivu naivní prostomyslnosti ve ztotožňování literatury se skutečností a opět se v karikaturní nadsázce vrací k rámcové problematice literárních časopisů a k zesměšnění postavy časopiseckého redak-

tora. Redaktor na sebe vztáhne nelichotivě pocho-
penou situací z románu a F.X.Božce vyhodí. Druhá
humorná pointa s ironicky lítostivou myšlenkou Bož-
ce o "vrazích mladé literatury" příběh definitivně
uzavírá.

V době otištění povídky bylo Poláčkovi sice už
29 let, ale přesto jako spisovatel teprve začínal a
měl za sebou jenom jeden rok nebohaté literární čin-
nosti. S problémy začínajících autorů měl tedy jis-
tě čerstvé^e vlastní zkušenosti. V literárním kontex-
tu Poláčkovy současnosti byla kromě toho linie sa-
tir a parodií jak na literaturu, tak na potíže spi-
sovatelů dosti dlouhá a bohatá, mohl tedy Poláček^o
i zde navazovat - např. na J.Haška a J.Hausmanna.
Posledním důležitým faktorem při vzniku povídky ta-
ké mohlo být generační citění, které se projevilo v
náznaku v závěru povídky. To přiřazuje Poláčka nejen
ke skupině autorů realistického zaměření kolem K.
Čapka a Lidových novin, kam bývá zpravidla zařazován,
ale také ke spisovatelskému^m proudu avantgardnímu,
který si otázku platformy vyřešil po svém, zakládá-
ním vlastních nových časopisů.